

PAPER DETAILS

TITLE: Ergenlik Çağındaki Özürlü Bireylere Mensturasyon Döneminde Gerekli Olan Temizlik Aliskanliklarinin Kazandirilmesi

AUTHORS: Neslihan KULOGLU

PAGES: 0-0

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/159290>

Ergenlik Çağındaki Özürlü Bireylere Menstrüasyon Döneminde Gerekli Olan Temizlik Alışkanlıklarının Kazandırılması

Neslihan KULOĞLU - AKSAZ

Ayşegül FIRAT

Zihinsel ozurlu ve otistik bireylerin gündelik yaşam koşullarına uyumları, özel eğitim kurumlarında verilen çeşitli akademik programlar ve bağımsız yaşam becerilerinin öğretilmesi ile sağlanmaya çalışılmaktadır. Özbakım becerileri, evişi, yemek hazırlama, telefon ile konuşma, ulaşımı sağlama ve benzer pek çok becerinin içinde menstrüasyon dönemindeki temizlik alışkanlıklarının eğitimi önemli yer tutmaktadır.

Son yıllara kadar zihinsel ozurlu bireylerin menstrüasyon dönemlerinde ortaya çıkan problemlerle sağlık kurumları ilgilenirken eğitim kurumlarının artması ve toplumdaki ilgili kişilerin bu konuya daha bilinçli şekilde eğilmelerinin sonucunda ozurlu bireylerin sağlıklı ilgili problemlerine ilgi artmıştır (Elkins ve ark., 1986). Sağlık kurumları ise tıbbi yaklaşımı eğitimsel yaklaşıma göre daha çok tercih etmişler ve tıbbi önlemler yoluyla problemlerin azaltılmasını önermişlerdir. İlaç kullanılması, anne - babanın onayı ile ozurlu bireylerin rahimlerinin ameliyatla alınması tıbbi önlemler arasında yer almıştır (Richman ve ark., 1986).

Bununla birlikte özellikle son yıllarda, zihinsel ozurlu kadınların menstrüasyon dönemlerini farkedebilmeleri ve ilgili temizlik alışkanlıklarını kazanmaları gerektiği görüşü yaygın olarak benimsenmiştir (Shapiro ve Sheriden, 1985; Richman ve ark., 1984, 1986; Elkins ve ark., 1986, Epps, Prescott ve Horner, 1990, Epps, Stern ve Horner, 1990). Zihinsel ozurlu bireylere menstrüasyon döneminde sahip olmaları gereken becerilerin eğitim yoluyla kazandırılmasında iki amaç söz konusudur. Bunlardan birincisi zihinsel ozurlu bireylerin menstrüasyon dönemlerini farkedebilmeleri, diğeri ise temizlik alışkanlığı için gerekli becerileri öğrenebilmeleridir. Richman ve arkadaşlarının (1984), zihinsel ozurlu bi-

reylere menstrüasyon becerisini öğretmede, iş analizi tekniğiyle tüm beceriyi aşamalara ayırma ve taklitte öğrenme modelini kullanmışlardır. Çalışmanın sonucunda beş deneğin de menstrüasyon döneminde kazanmaları hedeflenen becerileri kazandıklarını, bu becerileri doğal ortamlarına genelleştirebildiklerini belirten araştırmacılar, zihinsel ozurlu bireylerle çalışan kişilerin diğer becerilerin yanısıra bu beceriyi de öğretmek zorunda olduklarını vurgulamaktadırlar. Bağımsız menstrüasyon bakımını öğretmek için taklit yöntemlerini içeren bir başka çalışma da Richman ve arkadaşları (1986) tarafından yapılmıştır. Dort denekle yapılan bu çalışmada menstrüasyon dönemi dışında hem kendisi üzerinde hem de oyuncak bebek üzerinde öğretme yöntemleri, menstrüasyon döneminde ise kendisi üzerinde öğretme yöntemleri denenmiştir. Sonuçlar, bebek üzerinde yapılan eğitimin, özel bir odaya ihtiyaç olmaması ve uygulama kolaylığı gibi nedenlerle diğer yöntemlerden daha pratik ve kolay olduğunu, gerçek menstrüasyon döneminde verilen eğitimin ise en zor olan yöntem olduğunu göstermiştir.

Epps ve arkadaşları' (1990) ise dört zihinsel ozurlu denek ile yaptıkları çalışmada oyuncak bebek kullanma ve bireyin kendisi üzerinde öğretme yöntemlerini karşılaştırmışlardır. Araştırmacılar deneğin kendisi üzerinde yapılan eğitimin, bebek ile yapılan eğitimden daha kısa sürede sonuca ulaştığını belirtmişlerdir. Ancak ilk önce bebek üzerinde yapılan eğitim sürecinin ise daha kısa olduğu da gözlenmiştir.

Zihinsel ozurlu bireylerin menstrüasyon eğitim yöntemlerinin toplum tarafından nasıl algılandığı da bir başka araştırma konusu olmuştur. Bu konuda yapılan bir araştırmada, özel eğitim alanında çalışan kişiler, deneğin kendisi üzerinde yapılan eğitimin daha yararlı

olduğunu savunurken, üniversite öğrencileri ve ev kadınları ise bebek ile eğitim vermeyi tercih ettiklerini belirtmişlerdir (Epps, ve ark., 1990)

Bu çalışmada, iletişim becerilerine ve özbakım becerilerine sahip 13 yaşında otistik ve 12 yaşında Down Sendrom'lu iki kız çocuğuna mensturasyon becerisi kazandırılmaya çalışılmıştır. Çocuklara mensturasyon dönemi temizlik alışkanlıklarını kazandırmayı amaçlayan bu çalışmada kendi üzerinde eğitim yöntemi kullanılmıştır

YÖNTEM

Denekler

Çalışmada 12 ve 13 yaşında iki kız çocuğu yer almıştır. Denek A, 13 yaşında ve otistiktir. Okuma, yazma ve basit matematik becerilerine sahiptir. İstek ve ihtiyaçlarını kısa cümlelerle ifade edebilmekte, öğretilen kalıplarla soru sorabilmekte ve cevap verebilmektedir. Özbakım becerileri, evişi ve yemek hazırlama becerileri gibi bağımsız yaşam becerileri ile kısa süreli bağımsız çalışma becerilerine sahiptir.

Denek B, 12 yaşında ve Down Sendrom'ludur. Okumaya, yazmaya ve matematiğe hazırlık becerileri üzerinde çalışmaktadır. İstek ve ihtiyaçlarını birkaç kelimelik cümlelerle ifade edebilmektedir. Özbakım becerileri, evişi ve yemek hazırlama becerileri gibi bağımsız yaşam becerileri ile kısa süreli bağımsız çalışma becerilerine sahiptir. Her iki denek de çalışma süresince mensturasyon dönemine girmemişlerdir.

Süreç

Uygulama, okulda 15 ay süreyle her gün 5 - 7 dakika olmak üzere sürdürülmüştür. Eğitim, banyoda ve banyo ile doğrudan bağlantısı olan bir odada yapılmıştır. Araştırma süresince her denek ile bir eğitimci çalışmış ve eğitimciler 1,5 ay süresince değişmemişlerdir. Eğitimcilerin aynı kişiler olması, denekle-

rın gizliliğini sağlama, utanma riskini azaltma, denek ile işbirliği ve tutarlılık açısından önemli görülmüştür.

Materyal

Mensturasyon eğitimi için temiz pedler, pedlerin konabileceği küçük poşetler kullanılmıştır.

Hedef Davranış

Bu çalışmada denekleri mensturasyon dönemine girmeden önce eğiterek, hoşlanma yacakları ya da kabul etmekte zorlanabilecekleri bir olayla karşılaşmalarını önlemek ve mensturasyon dönemine hazırlamak amaçlanmıştır. Bu amaca bağlı olarak hedeflenen davranışlar aşağıda belirtilmiştir.

a Mensturasyon döneminin başladığını farkedebilme

b Mensturasyon döneminde gereken temizlik alışkanlıklarını kazandırma

İş Analizi

Çalışma 2 aşamadan meydana gelmiştir.

1 Yazarak ve/veya konuşarak mensturasyon dönemini farkedebilme ve bu dönemde kullanılan materyalleri tanıma ve tanımlama. Bu aşamada deneklere yazarak ve/veya konuşarak mensturasyon dönemini farkedebilme ve bu dönemde kullanılan materyalleri tanımlamaları sağlanmıştır.

Açıklamalar "Kulotumuz her ay 5 gün kirlenir. Kulotumuz kan ile kirlendiği zaman ped kullanırız" şeklinde yapılmıştır. Daha sonra "Bu ne? Nereye koyarız? Her ay ne olur? Kaç gün sürer?" gibi sorularla deneklerin mensturasyon dönemini ve materyalleri tanımlamaları sağlanmıştır.

2 Gerekli temizlik alışkanlıklarını kazandırma. Bu aşamada verilen eğitim iki bölüme ayrılmıştır (Tablo 1)

A. Pedî yerleştirme	B. Pedî değiştirme
1- Banyoya gıt	1- Banyoya gıt
2- Dolabından bır tane ped al	2 Dolabından bır tane ped al.
3- Kulotunu ındır	3 Dolabından bır tane küçük poşet al
4- Pedî kulotuna yapıştır	4- Tuvaletle otur
5- Kulotunu çek	5- Kırıl pedî poşetın içine koy.
6 Gıysilerini düzelt	6- Poşeti çöp sepetine at
	7 Temız pedî kulotuna yapıştır
	8- Tuvalet kağıdı ile temizlen
	9 Kulotunu çek ve gıysilerini düzelt
	10 Ellerinı yıka

Tablo 1. Pedî yerleştirme ve değiştirme becerilerinin aşamaları

Uygulama

Çalışmanın birinci aşaması, Denek A ve Denek B için farklı şekillerde uygulanmıştır. Denek A, okuma - yazma becerilerine sahip olduğu için önce defterine kullanılan açıklamalar yazdırılmış ve okutulmuştur. Daha sonra banyo ile bağlantılı odaya götürülmüş, dolabından bır tane temiz ped alarak tanıtılmış, açıklamalar yapılmış, açıklamalara ilişkin sorular sözlü olarak cevaplaması istenmiştir. Denek B, okuma ve yazma becerilerine sahip olmadığı için aynı uygulama yazılı çalışma bolumu atlanarak yapılmıştır.

Çalışmanın ikinci aşaması Denek A ve Denek B için aynı şekilde uygulanmıştır. İkinci aşamanın birinci bolumu (Pedî yerleştirme), 1 hafta süreyle her iş günü 5 dk yapılmıştır. İkinci bolum ise 4 hafta süreyle her iş günü yapılmış ve uygulama ortalama 7 dakika sürmüştür.

Her iki aşamanın başlangıç değerlendirmeleri ilk gün ve 1 kez alınmıştır. Diğer günler deneklerin fiziksel, sozel ve işaret yardımı ile becerileri kazanmaları sağlanmıştır. Deneklerin yardımsız olarak yaptıkları her aşama, başarı düzeylerini oluşturmuştur.

Sonuçlar ve Tartışma

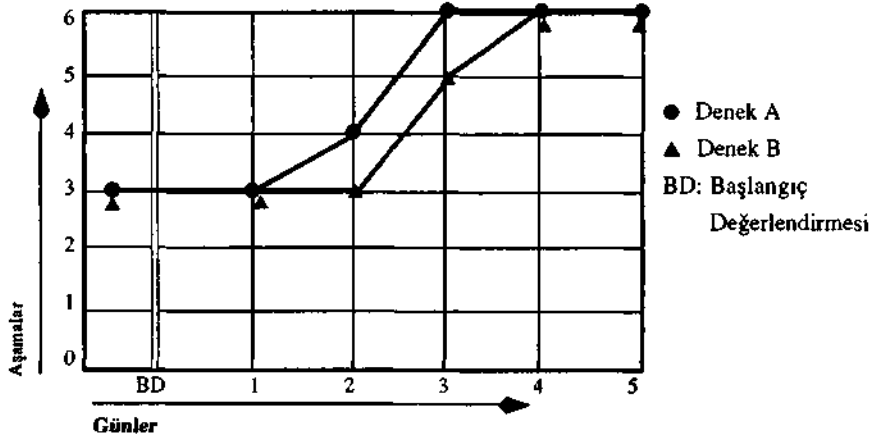
Bu çalışmada henüz mensturasyon done-

mine girmemiş olan 13 yaşında otistik ve 12 yaşında Down Sendromlu iki kız çocuğuna mensturasyon dönemini farkedebilme ve bu dönemde gerekli olan temizlik alışkanlıklarını kazandırmak amaçlanmıştır.

Çalışmanın birinci aşamasında Denek A kendisine söylenenleri itiraz etmeden ve soru sormadan yazmıştır. Daha sonra sozel olarak yapılan açıklamalar her iki denek tarafından da herhangi bir tepki göstermeden dinlenmiş, gösterilen pedlerin çocuklar tarafından doku narak tanınması sağlanmıştır. Ancak hem Denek A hem Denek B, ilk gün sorulan tüm sorulara yardımla cevap vermişlerdir. Bu yardımlar ikinci gün azalmış, diğer günler ise sorular tamamen yardımsız olarak cevaplanmıştır.

Elde edilen sonuçlar, mensturasyon döneminde gerekli olan temizlik alışkanlıklarının, davranışçı yaklaşım ile aşamalandırıldığı takdirde zihinsel ozurlu bireylere öğretilebileceğini ve doğal ortamlara genelle- nebileceğini göstermiştir. Bu bulgular çeşitli araştırmaları destekler niteliktedir (Richman ve ark, 1984 1986, Shapiro ve Sheridon, 1984, Epps, Stern ve Horner, 1990).

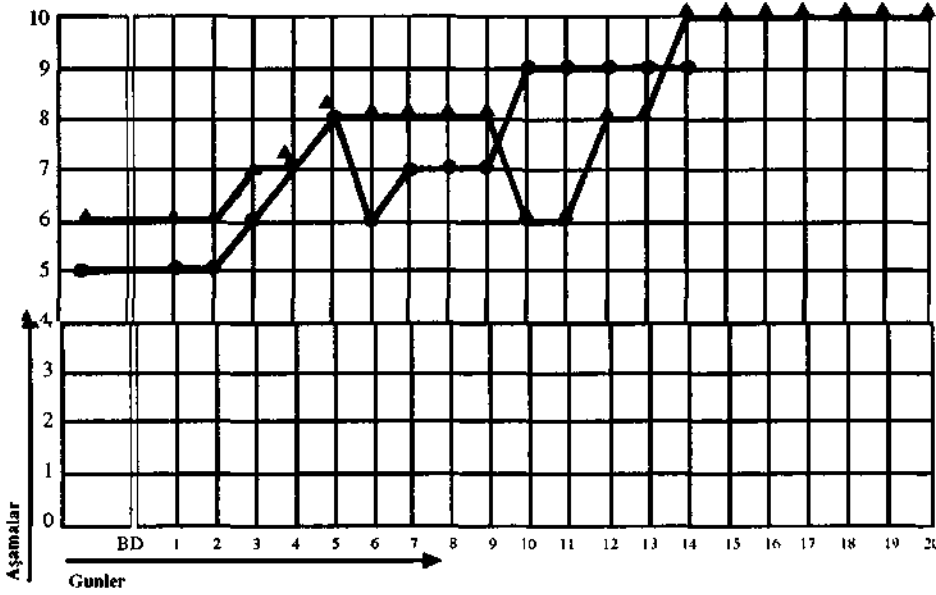
Her iki denegin de fonksiyonel konuşma, okuduğunu, ve/veya söyleneni anlama yapma becerilerine sahip olmalarının birinci aşamada hedeflenen becerileri kısa surede kazanmalarında etkili olduğu düşünülmektedir.

Tablo II: Çalışmanın ikinci aşama birinci bölümü (Ped'i yerleştirme) için başarı çizelgesi.

Çalışmanın ikinci aşaması ise iki bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde deneklerin pedi külotlarına yerleştirmeleri ve bir süre kullanmayı öğrenmeleri amaçlanmıştır. Her iki denek de çalışmanın ilk günü 6 aşamanın 3'ünü, Denek B ise 4. gün yardımsız olarak yapmayı başarmışlardır (Tablo II).

Deneklerin uyarıları itiraz etmeden uyguladıkları ve pedi uzun bir süre (hergün yarım saat artarak toplam 3 saat) kullanabildikleri gözlenmiştir. Pedlerin kullanımının kolay ve rahat olmasının, (temiz ve tek parça olmaları, külotla yapılarak kaymamaları, vs) deneklerin ped kullanmayı kabullenmesinde etkili olduğu düşünülmektedir.

Tablo III: Çalışmanın ikinci aşama ikinci bölümü (Ped'i değiştirme) için başarı çizelgesi.

Çalışmanın ikinci aşamasının ikinci bölümünde deneklerin kirlenen pedi değiştirmeleri ve temizlik alışkanlıklarını kazanmaları amaçlanmıştır. Denek A, bu bölümde ilk gün 10 aşamanın 5'ini, Denek B ise, 10 aşamanın 6'sını yardımsız olarak yapmışlardır. Denek A, 15. gün, Denek B ise 14. gün tüm aşamaları yardımsız olarak yapmayı başarmışlardır. (Tablo III)

Deneklerin, onlara eğitim veren kişileri uzun süredir (3 yıl) tanıyor olmaları, söylenenleri uygulamayı kabul etmelerinde, işbirliğine yansımalarında etkili olduğu ayrıca her iki denğin de gerekli özbakım becerilerine (yıkama, giyinme, soyunma, vb.) sahip olmalarının programın hızlı bir şekilde ilerlemesine neden olduğu düşünülmektedir.

Çalışmaların bitiminden 5 ay sonra Denek A menstrüasyon dönemine girmiştir. Anne, Denek A'nın menstrüasyon dönemini kendisinin farkettiğini, banyoya giderek temiz bir ped istediğini ve öğretildiği gibi külotuna yerleştirdiğini ifade etmiştir. Denek A'nın, menstrüasyon dönemi süresince ped'i değiştirme ve temizlik alışkanlıklarını uygun şekilde yerine getirdiği, 5 günün sonunda ise ped kullanmayı "Bitti" diyerek bıraktığı annesi tarafından belirtilmiştir.

Denek B ise henüz menstrüasyon dönemine girmemiştir. Ancak Denek A menstrüasyon dönemine girdiği zaman Denek B tekrar değerlendirmeye alınmış ve tüm aşamaları yardımsız olarak uyguladığı gözlenmiştir.

Sonuç olarak, ergenlik çağındaki özürli bireylere (kız) "kendi üzerinde eğitim" yönteminin menstrüasyon dönemini fark etme ve gerekli temizlik alışkanlıklarını kazanma becerileri üzerinde etkili olduğu gözlenmiştir. Bu eğitimin, özel eğitim konusunda deneyimi ve bilgisi olan eğitimciler tarafından verilmesi, programın çocuğun özelliklerine göre düzenlenmesi uygun tekniklerin kullanılması açısından gerekli görülmektedir. Bu çalışmaya benzer çalışmaların daha geniş bir örneklem üzerinde, farklı özürli bireyler ile yapılmasının ve anne babaların eğitime aktif katılmasının gerekli olduğu düşünülmektedir.

Kaynakça

- Elkins, T.E., Gafford, L.S., Wilks, C.S., Muraw D., Golden, G. (1986). A model clinic approach to the reproductive health concerns of the mentally handicapped. *Obstetrics and Gynecology*, 68, 158 - 188.
- Epps, S., Prescott, A.L., Homer, R.H. (1990). Social acceptability of menstrual - care training methods for young women with developmental disabilities. *Education and Training in Mental Retardation*, March, 33 - 44.
- 3- Epps, S., Stiem, R.J., Homer, R.H. (1990). Comparison of simulation training on self and using a doll for teaching generalized menstrual care to women with severe mental retardation. *Research in Developmental Disabilities*, 11, 37 - 66.
- Richman, G.S., Reiss, M.L., Bauman, K.E., Bailey, J.S. (1984). Teaching menstrual care to mentally retarded women: Acquisition, generalization and maintenance. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 17, 441 - 451.
- Richman, G.S., Ponticas, Y., Page, T.J., Epps, S. (1986). Simulation procedures for teaching independent menstrual care to mentally retarded persons. *Applied Research in Mental Retardation*, 7, 21 - 35.
- Shapiro, E.S., Sheridon, C.A. (1985). Systematic assessment and training of sex education for a mentally retarded woman. *Applied Research in Mental Retardation*, 6, 307 - 317.